

ИВАН IV ВАСИЉЕВИЧ (ГРОЗНИ)

Највећи и први руски цар – изводи

Овај кратки приказ живота цара Ивана IV Власиљевича-Грозног сачињен је на основу сљедећих извора:

1. ПАНАРИН Игор Васиљевич: „ Јалта 2 и крах империје паразита“ – Београд: Српски институт за правне, политичке и безбједоносне студије: Србски културни центар „Ђирилица“, 2025.

ОПРЕМА КЊИГЕ

1.1. БАЈАТОВИЋ Душан: „Енергетска безбједност у вртлогу хибридног рата.“

1.2. РИСТАНОВИЋ Елизабета, КРГА Бранко: „Испреплетане нити заједничких борби и побједа: српски и руски народ на мети хибридног рата.“

2. ВЕЛИМИРОВИЋ Николај: „Охридски пролог“. – Шабац-Ваљево, 2013. Света српска лавра Манастир Лелић, Глас цркве.

3. ВЕЛИМИРОВИЋ Николај: Кроз живот с владиком Николајем – 365 поука и савјета за сваки дан у години. – Београд: Вјерско добротворно старатељство Архиепископије београдско-карловачке, 2018. (Посебно издање Библиотеке Очевог дома, Мала књига).

Изводи из наведених извора у овом приказу дати су према редном броју извора, а потом редном броју странице одакле је цитат преузет. То омогућава заинтересованом читаоцу провјерљивост, али и дубљи увид у саму материју.

Успутни коментари падају на душу сâмог приређивача.

ИВАН IV ВАСИЉЕВИЧ (ГРОЗНИ) 1533. – 1584

Величанствени, највећи и први руски цар Иван IV Васиљевич (Грозни), **поријеклом Србин**, кључни је носилац у примјени глобалног геополитичког концепта „Москва Трећи Рим“. Овај концепт је: „... формулисан након склапања брака великог московског кнеза Ивана III (1440. – 1505.) са нећакињом посљедњег византијског цара убијеног током турског напада на Константинопољ, Софијом Палеолог. Од његове лозе воде поријекло каснији руски владари, укључујући и Ивана Грозног. Након одласка са историјске сцене династије Палеолога и пада Константинопоља под турску власт 1453. године, Русија је остала једина православна држава на свијету ... *Русија је проглашена посљедњим и вјечним царством православног свијета, насљедником славног Римског и Византијског царства.*“¹

Због свог изузетног значаја, Иван IV је постао „један од најоклеветанијих хероја ... руске историје. ... Према ријечима руског писца и етнографа ... В. И. Дала, „*грозни*“ значи *храбар, величанствен, онај који држи непријатеље у страху, а људе у послушности.*“ Међутим, у пријеводу на енглески добија се потпуно изобличено и ружно значење ријечи „грозни“.

Иван IV рођен је 25.8.1533. године ... као син великог кнеза Василија III и Јелене Васиљевне Глинске. Након очеве смрти, бригу о трогодишњем Ивану преузела је мајка која је умрла 1538. године ... Показало се да је она била жртва завјере и да је била отрована.“²

„ ... Мајка Јелена Глинска била је Српкиња, која је водила директно поријекло из породице Јакшић ... Највише је утицаја на формирање личности будућег цара и суштинског родоначелника идеологије „Москва – Трећи Рим“, имала управо његова

¹ 1.2., стр. 16.

² 1. , стр. 118.

бака Ана која се старала о његовом образовању и васпитању. Усадила му је понос, достојанство, одлучност али и даривала светосавско духовно наслијеђе које се кристалисало кроз њене лекције о светородној лози Немањића, од Стефана Немање до Душана Силног, који је маленом Ивану постао узор, па све до цара Лазара, Косовског боја и косовског завјета. Мајка и бака су будућег цара училе православљу, приповиједајући му о Светом Сави као утемељитељу српске цркве и државе. Политичко искуство српске државе приликом стицаја аутокефалије наше цркве, али и проглашења царства и законика, представљало је тако образац идеолозима руске националне државе. У свему томе лик и дјело Светог Саве постају образац братског савеза Руса и Срба ...“¹

Млади владар одраста у атмосфери дворских преврата и борбе за власт између ... бољарских кланова. Ова ситуација је уништавала и растакала државу ... Наређења нису поштована ни извршавана, а носиоци власти ... су се понашали својевољно, осионо и нечасно. „Вертикала моћи“ је уништена ... Ред у земљи било је могуће успоставити само кад би велики кнез преузео терет власти на себе, лично водећи бригу о државним пословима ...

...Митрополит Макарије је за ово потпуно припремио Ивана Васиљевича.²

Уз велику подршку и упутства митрополита, велики кнез Иван одлучује да се ожени са 16 година и да се крунише. Женидбом он добија статус одрасле особе, а крунисањем у цара он својој власти даје суверенистички, знатно већи политички карактер, али и значајно другачији положај у дипломатским односима за Западном Европом.

Крунисање Ивана Васиљевича у цара одржано је у Саборној цркви Усепња, у московском Кремљу 1547. године, а вјенчање у фебруару (исте године).

¹ 1.2., стр. 16.

² 1. , стр. 118.

Невјеста, лијепа и паметна Анастасија Романова је изабрана међу кћерима племићког рода из цијеле државе. Тиме су створени неопходни предуслови за успјешан почетак владавине Ивана IV. Посебно је важно то што је Црква подржавала младог цара, а он је са своје стране узимао најактивнијег учешћа у њеном раду. „Духовно јединство оснажило је јединство читаве државе.“¹

„... Иван IV Васиљевич Грозни постао је један од најуспјешнијих руских владара. Он је управо обновио Руско царство ...

Он је такође „завршио и процес стварања централизоване руске државе, моћне империјалне силе која је била у стању да се супротстави, како Западу, тако и Југу и Истоку. Русија је поново постала независни свјетски центар моћи.“ И не само то: „ ... Москва је постала насљедник не само пропалог Византијског царства, већ и децентрализоване империје Хорде. Татари су природно постали дио велике руске цивилизације. Савез руских и татарских етничких група је језгро новог царства ...

Под Иваном Васиљевичем, Русија је покушала да поврати своје земље на Балтику и да ријеша војно-стратешке и економске задатке на сјеверозападу.²

Треба истаћи историјску паралелу која постоји између непријатеља и ратова које је Русија водила тада и оних које је Русија водила и води у новије вријеме. Закључак се сâм намеће: исти непријатељи, исте намјере. Та историјска константа траје скоро читав миленијум, њени појавни облици се мијењају, али суштина остаје иста: „вук длаку мијења, али ћуд никако“ како каже народ.

Тако, на примјер, Ливонски рат је представљао још један сукоб између руске и западне цивилизације. Против Русије је наступила цијела коалиција: Ливонија, Пољска ... и Шведска. Противнике Русије подржао је њемачки цар, као и католички Рим.“³

¹ 1. стр. 119.

² 1. , стр. 120.

³ 1. , стр. 120.

Ово би сâмо по себи био велики изазов да није још: „ ... У исто вријеме Руско царство морало да се брани од кримско-турских трупа. Држава Ивана Грозног издржала је овај тежак рат са Западом и Југом, али се није распала, показујући огроман потенцијал јединствене руске државе. Штавише Иван Грозни показао је главне магистрале, правце будуће спољне политике Русије: Балтик, сукоб са Пољском у циљу враћања западноруских земаља, сјеверни црноморски регион, Кавказ и Сибир (Исток).“¹

Поред наведеног: „ ... Утврдио је и главне карактеристике руске геополитике:

- 1) Обнова геополитичке зоне утицаја Златне Хорде, али са руском доминацијом (поновно уједињење старих земаља хиљадугодишње евроазијске државе – Казањ, Астрахан, Сибир);
- 2) Борба за излаз на море (Балтик, Бијело море);
- 3) Народна монархија (уједињење православља и монархије, Земаљски сабори).“²

Да би превазишао стање анархије коју је створила бољарска „власт“, млади цар је морао владати „гвозденом руком“. Самовољне и непослушне бољаре он је кажњавао, а процјењује се да је: „ ... казнио само неколико хиљада људи. И патио је због тога и савјест га је мучила.“³ Да су ови наводи аутора оправдани и засновани на истини нека потврди и прича црквеног предања, а коју нам је пренио владика Свети Николај Велимировић. Наиме, у свом чувеном Охридском прологу он наводи да је у граду Пскову живио блажени Николај јуродиви Христа ради. Он је: „ ... трчао по улицама града Пскова правећи се лудим, укоријеваћи људе за њихове тајне гријехе и проричући оно што ће им се догодити. Када цар Иван Грозни уђе у Псков, сав град бијеше у страху и ужасу од грозног

¹ 1. стр. 120.

² 1. , стр. 121.

³ 1. , стр. 121.

цара .... Тада се пред Царем појави блажени Николај, у дугачкој кошуљи, опасан канапом, јашући на штапу, као дијете, па узвикну: „Иванушка, Иванушка, једи хљеба и соли, а не човјечије крви.“ Појурише војници да га ухвате, но он одјуре и сакри се. Сазнавши Цар о овом блаженом, ко је он и шта је он, посјети га у његовој тијесној одаји. Била је недјеља Часног поста. Чувши да му Цар долази у посјету, Николај нађе комад сировог меса, па кад му Цар ступи у келију, Николај се поклони и понуди Цару месо: „ ... Једи Иванушка, једи!“ Љутито му одговори грозни цар: „Ја сам хришћанин и не једем меса уз пост.“ Тада му брзо одговори Божији човјек: „Па Ти чиниш и горе: храниш се човјечијим месом и крвљу, заборављајући не само на пост него Бога!“ Ова лекција уђе у цара Ивана и он постиђен одмах напусти Псков гдје бјеше наумио учинити велики покољ.¹

Колико год сурова, ова епизода можда најбоље осликава моралну величину Цара јер, разобличен и укорен, он се стиди, каје и одустаје од своје првобитне намјере. Оваквих примјера готово и да нема на Западу. Тамо се сваки јавни покушај супротстављања владару од стране нишчих готово увијек плаћао главом. Историја хришћанске цркве препуна је таквих примјера. Предање цркве, као један од најпоузданијих историјских извора има у случају цара Ивана посебан значај јер се и њиме у потпуности оповргава: „... вишевијековна антируска стратешка операција стварања негативне слике Ивана Грозног. Напорима западне пропаганде, локалних руских либерала (корисних будала и полуинтелигената), он је представљен у једну од „најстрашнијих и најкрвавијих фигура свјетске и руске историје.“ У поређењу са владарима Запада исте епохе, који су буквално утопили сопствене и сусједне замље и градове у крви, и који се упркос томе сматрају великим и мудрим ... Иван Грозни био је велики хуманиста.“¹

¹ 2. , стр. 196. и 197.

Тако, на примјер: „ ... католички Рим је иницирао судове инквизиције ..., геноцид над Маварима и Јеврејима, започео крсташке ратове и лов на вјештице ... (гдје је страдало десетине и стотине хиљада људи), а шпански краљеви Карло V и Филип II, краљ Енглеске Хенри VIII и француски краљ Карло IX на најокрутнији начин погубили су стотине хиљада људи (детални подаци о броју жртава наведени су у 1., стр. 122. и 128.) ... У тзв. Вартоломејској ноћи ... убијено је више од три хиљаде хугенота ... за само једну ноћ убијено је исто онолико људи колико за све вријеме наводног терора Ивана Грозног! Вартоломејска ноћ је настављена ... „²

Откуда толика клевета и мржња према њему? ... Није чудо јер је тешко наћи особу у руској историји која је толико учинила за руски народ. Територија руске државе се скоро удвостручила ... Русији су припојени Казањ и Астрахан, цијели водени пут Волге, започело је освајање Сибира ... започет је процес обнове Сјеверног Царства од ... Црног мора, Карпата и Балтичког мора на западу, до Тихог океана на истоку, Сјеверног леденог океана на сјеверу, па све до граница Кине, Индије и Персије, на југу.“³

Сумарно се може рећи да је Иван Васиљевич утврдио не само главне приоритете руске спољне него и унутрашње политике. Посебно се може сматрати значајним што је успостављањем народне монархије успоставио и симфонију државе и Цркве. То много подсјећа на ону симфонију коју су Немањићи успјели да успоставе у једном периоду постојања српске државности.

¹ 1. стр. 121.

² 1. , стр. 122. и 123.

³ 1. , стр. 121. и 120.

Ваља посебно истаћи да се: „Млади цар од самог почетка показао као паметан и флексибилан политичар. Успио је да привуче све снаге заинтересване за ... јачање руске државности .... Изабрана је Рада (која постаје) неформални орган управљања (сачињена од представника различитих друштвених слојева) са којима се проналазе политички компромиси ... Један од главних политичких корака био је сазивање Земаљског сабора ... на који Цар позива представнике „свих редова“ – бољаре, црквене великодостојнике, службенике владе, дворјане, трговце. Тиме се у праксу политичког живота уводи трагање за друштвеним консензусом (вођење друштвеног дијалога, почетак изградње цивилног друштва).“¹

Управо се код цара Ивана Васиљевича уочавају неке од главних црта праве, православне саборности коју свети владика Николај Велимировић објашњава у свом Прологу.

Наиме: „ ... начело праве саборности православне ... се заснива на безусловној послушности млађих према старијима, и на узајамној послушности равних међу собом и на смјерности и старијих и млађих ... Бог је једини цар људи ... Бог царује, а људи служе Богу. И они који старешују и они који се поковавају, подједнако су слуге Божије. Када се зна и призна да је Бог цар, а сви људи слуге Божије, онда је тиме положен темељ саборности, темељ друштву ангелском. На послушности млађих према старијим, на узајамној послушности равних међу собом и на смиреномудирју свих ... зида се дом Божји. Овим начином избјегавају се тиранија .... и анархија ... Начело саборности начело је органско тј. животно. То је начело узајамне службе, узајамне помоћи, узајамне љубави.“²

¹ 1. , стр. 121.

² 2. , стр. 568.

Иван IV Васиљевич (Грозни) је био и: „ ... први руски цар који је препознат као најобразованији владар своје епохе. Имао је јединствену античку библиотеку..“¹

Не смије се заборавити и да је цар Иван 1550. године упутио писмо турском султану Сулејману II, позивајући га да поштује светиње Хиландара и других српских манастира ... (Он је) „ ... **дао 1556. године монасима из манастира Хиландара просторије за подворје у центру Москве, које је постало неки вид дипломатског представништва Србије у Русији. У том простору су прикупљане књиге, црквени прибор и друга средства за јужну словенску браћу.**“²

Први руски цар Иван IV Васиљевич (Грозни) упокојио се 1584. године, а сахрањен је у Архангелској саборној цркви московског Кремља.

ДОДАТАК

Вишевјековна негативна кампања са Запада против цара Ивана Васиљевича није само њега обухватила. Ударала је она на све руске владаре (нарочито на Стаљина, а сада и на Путина): „... Чим Русија почне да брани своје националне интересе, тада се на Западу одмах покреће нови талас прича о „руској претњи“ и „руском цару тиранину.“³

Међутим, када је ријеч о мржњи Запада према Русији, разлог за то не може се свести на голи интерес. У питању је нешто много дубље, а разлоге и дефиницију Запада, а сходно томе и Европе која је била и јесте вјековни генератор мржње према Русији, дао је Свети владика Николај Велимировић: „ ... Европа је изгубила двије главне стварности ... Бога и душу ... Европа је само оно што очима види. Она је духовно слијепа ... Бојмо се од ње, чувајмо се од ње, ударимо по њој – то је безбожна авет човјечанства.“⁴

¹ 1. , стр. 123.

² 1. , стр. 45. и 46.

³ 1. , стр. 123.

⁴ 3. , стр. 33.

„Европа је банкрот у вјери .... банкрот у поштењу, и банкрот у памети. Европски народи су под проклетством Божијом, јер нису народи него јазавци који само грабе од свакога и са свачије њиве и вуку у своје подруме ... никад нису сити. Зверови, а не људи ... Модерна Европа је синоним смрти. Неће да зна за живот последице смрти.“¹

„Европско човјечанство, интелектуализирани човјек, то јест са забрљаним срцем и умом и са развијеним чулним разумом, направио је уговор са ђаволом, прастари адамски пакт, да испуни вољу ђавољу, а да помоћу ђавола постане бог ... одрекавши се Христа.“²

„Шта је Европа? Јерес. То је јерес. Најприје, папска архијерес, потом лутеранска јерес, па калвинска, па суботашка, и тако скоро без краја. Конац свих тих јереси завршава се атеизмом ... Шта је дакле Европа? Папа и Лутер. Засићене људске похоти до врхунца и засићене људске памети до врхунца. Европски папа је људска похот за влашћу. Европски Лутер – људска ријешеност да све објасни својом памећу. Папа као владар свијета и научник као владар свијета ... а обоје одвајање човјека од Бога. Јер једно (Папа) значи негирање вјере, а друго (Лутер) значи негирање Цркве Христове. Тако дејствује у тијелу Европе зли дух ево већ неколико вијекова.“³

Тако говори дупли доктор наука (из теологије и философије у Берну), али и ђак Петроградске духовне академије. Тако говори и као заточеник њемачког логора у Дахау. Сваки даљи коментар је сувишан.

¹ З. , стр. 45.

² З. , стр. 229.

³ З. , стр. 233.